

isumaliutersuut kronik

Fødestedskriteriet

Forsoningskommissionen mener, at det er på tide, at grønlandshistorien bliver skrevet af grønlanderne selv. Som led i den plan bad kommissionen mig i 2016 om, at gøre rede for ansættelsesformen hos det offentlige i Grønland, der eksisterede fra midten af 1960'erne. På den baggrund blev rapporten »Analyse af Fødestedskriteriet – Efterlysning af fuld ligestilling førte til diametralt modsat resultat« udarbejdet, i samarbejde med kommissionen. Formålet med udarbejdelsen var, at få afdækket et følsomt emne i grønlandshistorien. Rapporten omfatter: Baggrunden for fødestedskriteriets tilblivelse; Forløbet fra Landsrådets anmodning i 1959 til Ministeriet for Grønland om, at fastslå Grønlands status som en ligeberettiget del af det danske rige, »hverken mere eller mindre« som det stod i henvendelsen til Ministeriet; Grønlandsministeriets ageren i forbindelse med nedsættelsen af og behandling i

Grønlandsudvalget af 1960, kendt under forkortelsen G-60; Spørgsmålets politiske behandling i Landsrådet, den massive og skarpe debat. Spørgsmålet gav anledning til en sjælden, omfattende debat i den grønlandske offentlighed; Den afsluttende lovfæstelse i 1964. Endvidere indeholder analysen, de personers, som har været berørt af ordningen på den ene eller anden måde, opfattelse af ansættelsesformen. Endelig omfatter analysen, hvorledes ordningen kom til at præge den grønlandske samfunds-historie de sidste 60-65 år, med de efterdønninger der kan registreres i dag.

Tjenestemandsløven af 1964

Fødestedskriteriet blev til som et led i en gennemgribende modernisering af erhvervslivet i Grønland, som G-60 foreslog. For at kunne realisere G-60's omfattende planer, var der ifølge udvalgets skøn brug for 2200 personer udefra med spe-

cifikke kvalifikationer, idet der ifølge samme skøn kun var 800 personer i Grønland som opfyldte kravene. Dermed blev der i Folketinget fremsat et forslag til tjenestemandsløve, som blev vedtaget af et næsten enigt Folketing som lov nr. 168 af 27/5 1964 om tjenestemænd i Grønland. Løven var gældende frem til starten af 1990'erne. Det er dog værd at bide mærke i, at de løn- og andre ansættelsesvilkår der blev skabt med hjemmel i loven, har været varierende i denne 30-års periode. Det handlede om forskellige løn- og andre ansættelsesvilkår mellem dem, der er født i og udenfor Grønland. Der var helt klart forskelle mellem personer afhængig af fødested. Følgende eksempler på bestemmelser, der gjaldt for de hjemmehørende ansatte hos de offentlige arbejdsgivere i Grønland, skal nævnes:

- Enhver tjenestemand skal ansættes på ikke-udsendte vilkår, hvis pågældende er født i Grønland,

har haft fast bopæl i Grønland inden de fyldte 5 år, og hvis pågældende på ansættelsestidspunktet har fast bopæl i Grønland.

- En person, der er født i Grønland, kan dog ansættes på udsendte vilkår, hvis pågældende efter ansøgning til et dispensationsnævn opfylder helt ekstraordinære krav for at være ansat på ikke-hjemmehørende vilkår.

Goder til de ikke-hjemmehørende ser således ud, idet jeg dog skal understrege, at disse ikke gjaldt samtidigt på et bestemt tidspunkt:

- Krav på en bolig stillet til rådighed af arbejdsgiveren
- Boligbidrag væsentlig lavere end almindelig husleje
- Grønlandstillæg udover grundlønner varierende gennem årene (25-45 %)
- Forskellig ferielængde
- Ferie frirejse for udsendte hvert andet år

- Tjeneste mænd ansat på udsendte vilkår havde dobbelt optjening af pensionsanciennitet imellem det 45. til 45. år, således at de kunne gå på pension med fuld

pension som 55-årige

- Uddannelsestilskud til børn

- Optjening af fratrædelsesgodtgørelse på 19.293 kr. pr. år i op til 8 år (Gældende for tjenestemand ansat fra 1.4.1982 – 31.3.1991)

- Ret til fri- og fratrædelsesrejse og bohavflytning
- Nedsættelse af opvarmningsudgifter, kaldet »kultillæg«

Goder til de hjemmehørende der kan nævnes er:

- Sprogtillæg der udgør 5 % af deres løn, såfremt de har bestået sprogrprøve i det grønlandske og danske sprog
- Ferie frirejse hvert femte år

Spørgeskemaundersøgelsen

Forsoningskommissionen lagde vægt på de folk der har været berørt af fødestedskriteriet, så de med deres egne ord fik mulighed for, at give deres mening til kende. En række spørgsmål blev stillet til personer, via forskellige møder i enkelte

byer i Grønland og i nogle af de grønlandske huse i Danmark. Der i alt 19 respondenter under spørgeskemaundersøgelsen, det skal i den forbindelse henvises til rapporten.

Eftervirkninger

Selvom fødestedskriteriet blev afskaffet for ca. 20 år siden, kan vi i samfundet stadigvæk mærke eftervirkningerne. Der er stadig en del medborgere i samfundet, som fortsat lever med deres indre smerte forordsaget af ordningen. Vi bør kunne drøfte alle spørgsmål, som har betydning for samfundet, uanset om vi kan lide det eller ej. Vi kan jo rigtigt forstå dem, hvis vi får et grundigt og nuanceret kendskab til dem.

Rapporten kan hentes i Forsoningskommissionens hjemmeside, www.saammaatta.gl

Jakob Janussen

